

CIBE Közgyűlés 2011. május 26. Budapest
Kelemen István CTOSZ főtitkár

A cukorrépa termesztése Magyarországon

Magyarország földrajzi elhelyezkedése és éghajlata, mezőgazdasági adottságai.

Magyarország Közép-Kelet Európában a Kárpát medencében helyezkedik el.

Területének 62 %-a mezőgazdaságilag művelhető terület, amely 5.8 millió hektár, amelyből 4,5 millió hektár szántóföldi művelésre alkalmas.

A cukorrépa termelésére az ország szántó területének jelentős része alkalmas, termesztésének eredményességét döntően a csapadékviszonyok illetve a mesterséges víz utánpótlás lehetősége szabja meg.

Éghajlata kontinentális jellegű, amelyet a Kárpátok hegyláncának védelme miatt részben az Atlanti óceáni, részben a Földközi tengeri, valamint a Kelet-Európai szárazföldi befolyások rendkívül változékonnyá és sokszor kiszámíthatatlanná tesznek.

A Dunántúl és a Duna-Tisza köze, valamint a Tiszántúl éghajlata jelentősen eltér egymástól.

Amíg a Dunántúlon az éves csapadék mennyisége jellemzően 600-800 mm addig a Dunától keletre eső területeken jóval kevesebb 500-600 mm.

Nem ritka a kifejezetten aszályos nyári időszak, ezért igen nagy jelentősége van, ha cukorrépát öntözni tudják. Sajnos az öntözhető terület évente a 15-20 %-ot nem haladja meg.

A mezőgazdasági termelés szempontjából kiemelkedően fontos tényező még az évi napfényes órák száma, amely jellemzően 1700-2100 óra között változik, lehetővé téve a kifejezetten fény és melegigényes növények termesztését főként az ország középső déli vidékein.

A cukorrépa termesztés és cukorgyártás történeti áttekintése.

Magyarországra a cukorrépa vetőmagját az 1790-es években Tessedik Sámuel Németországból hozta be, akit méltán nevezhetünk polihisztornak, mivel az agrárgazdálkodás szinte valamennyi területét kutatta, fejlesztette, művelte és oktatta.

Bonaparte Napóleon uralkodásának idején került bevezetésre Európában az ún. kontinentális zárlat, amelynek következtében sok gyarmatáru, köztük a cukor hiánya következett be.

Ez a hiány indította el a cukorrépa egyre növekvő területen való termesztését és annak a feldolgozását.

Elsőként 1808-ban Ercsi településen egy manufakturális „cukorfőzde” létesült. Ezt követően az 1830-as évben már gyár méretű cukorfeldolgozó üzem létesült Nagyföldemes és Bátorkeszi településeken.

Európában az egyre nagyobb területen termelt cukorrépa és a cukorgyárak növekvő száma, az ezzel foglalkozók jövedelmének gyarapodása minden országban felkeltette az állam figyelmét és az ágazatban keletkező jövedelem elvonása, adók formájában fokozatosan minden országban bekövetkezett.

Európában elsőként (1841) Franciaországban, majd Belgiumban (1843) vezették be a termelés és gyártás utáni adózást. Nem sokkal később (1849) Magyarországon is bevezetésre került az ágazat adóztatása.

Ezt követően az ágazat egyre fokozódó adóztatása (1868-1888) szinte kikényszerítette a cukorrépa termelés és a cukorgyártás fejlesztését.

Az 1888. évi adótörvény változások után sorra építették az új cukorgyárak.

Cukorgyárak és termelési régiók.

Az első világháborút követő időszakban 1918-tól 1991-ig 12 cukorgyár működött és a cukorrépa termelési régiók ezeknek a gyáraknak a körzetében alakultak ki.

Ebben az időszakban mintegy 120 – 130 ezer hektáron folyt a cukorrépa termelése. Ettől eltérő terület nagyság az 1960-as évek vége (1969) és a hetvenes évek eleje (1974) között volt, amikor a hazai fogyasztást a Kubai (Cuba) importra alapozták és a hazai termelés a mélyponton volt. Azonban amikor a Kubai Köztársaság jobb piacokat talált, sürgősen emelni kellett a cukorrépa vetésterületét és a hazai cukorgyártás mennyiségét.

Cukor gyártók Magyarországon.

Az állami tulajdonban lévő cukorgyárak privatizációja 1991-től kezdődött meg. A magánosítás első részében magyar tulajdonosok kezébe kerültek a cukorgyárak, kis részben termelői tulajdonba. A privatizáció második részében a magyar tulajdonosok részvényeiket külföldi szakmai befektetők részére értékesítették.

Az 1997-1999-re megtörtént a tulajdonos váltás és a magyar cukorgyárak három szakmai befekteti kör kezébe kerültek.

A Kabai cukorgyár az Eastern Sugar, a Szerencsi, Szolnoki és a Hatvani cukorgyárak az Eridania Béghin-Say, míg a Petőházi és Kaposvári cukorgyárak az Agrana tulajdonába kerültek.

Az Eridania Béghin-Say a tulajdonában lévő gyárakat később (2004) a Nordzucker részére adta el, aki a Hatvani cukorgyárat a 2004. évi kampány után zárta be.

A Kabai cukorgyár bezárására a 2006. évi kampányt követően került sor, míg 2007 őszén és 2008 tavaszán további három gyár bezárására került sor, így a Szerencsi, Szolnoki (Nordzucker) és a Petőházi (Agrana).

Cukorrépa termelői érdekképviselet Magyarországon.

A magyar cukorrépa termesztők 1931-ben alakították meg országos érdekképviseletüket, amely 1945 év végével szűnt meg.

Majd hosszú, közel fél évszázados kihagyás után 1993-ban megalakult 12 térségi szövetség a cukorgyárak termelési körzeteihez igazodva.

A térségi szövetségek 1994-ben alakították meg az azóta is CTOSZ néven működő országos szövetséget.

Országos szövetségünk 1996 óta tagja a CIBE közösségének.

A cukorrépa termelők részére 2002-2003. években került sor a szállítási jogok kiosztására.

A 2001-2004 közötti időszakban a magyar ágazati jogszabályok folyamatosan az EU jogi szabályzásához lettek igazítva (harmonizálva).

Az EU közösségének 2004. május 1.-e óta tagja Magyarország.

A Szakmaközi Egyezmény megkötésére 2004. március 26.-án került sor, amely kisebb módosításokkal hatályban van és keretet ad a minden évben megkötésre kerülő termékértékesítési (szállítási) szerződéseknek.

EU tagság – Cukor reform

Az EU-hoz való csatlakozáskor 2004-ben 400 454 tonna „A” és 1230 tonna „B”, összesen 401 684 tonna cukorkvóta alapján lehetett cukrot előállítani és az ehhez szükséges alapanyagot megtermelni.

Úgy a 2004 mint a 2005. évben 500 – 500 ezer tonna cukor előállítása történt, a kvótán felül megtermelt cukor intervenciós felvásárlásra került.

A cukoripari szerkezetátalakítás keretében az Eastern Sugar 2006. év őszén bejelentette, hogy a 108 093 tonna kvótájáról lemond és a kampány befejezését követően a Kabai gyárát bezárja.

A Nordzucker (Mátra Cukor Zrt.) 2007. év őszén bejelentette a Szolnoki gyár bezárását, majd 2008. év tavaszán a Szerencsi gyár bezárását, így a 146 454 tonna kvótájáról teljes egészében lemondott.

A Magyar Cukor Zrt. (Agrana) 46 714 tonna kvótáról mondott le, bezárta a Petőházi cukorgyárát és így egy cukorgyár maradt az országban, Kaposváron.

Így a Magyar Cukor Zrt.-nek a 2007. évi 5 000 tonna kvóta vásárlásával együtt, az összes meglévő kvótája 105 420 tonna.

A szerkezetátalakítás keretében összesen 301 261 tonna kvóta lemondása történt meg, ami az EU csatlakozáskori kvóta 75,01 %-a.

Cukorrépa vetésterülete, a termelők megoszlása terület alapján.

A vetésterület 1994 óta (amióta a CTOSZ létezik) folyamatosan csökkent ez kezdetben a termésátlag növekedésének eredményeként következett be, majd a cukorreform keretében visszaadott kvóta csökkenéssel van összefüggésben.

A termelők a 2010. évi adatok alapján átlagosan 57,1 ha területen termelték a cukorrépat. Igen jelentős a termelők termőterület nagysága szerinti eloszlása, ami az 5 hektártól az ezer hektáros terület nagyság között szór. Szám szerint a legtöbb termelő 20 és 50 hektár közötti területen termeli a növényt.

Cukorrépa termésátlaga a csapadék függvényében.

A bemutatott grafikon egyértelműen szemlélteti az éves csapadék mennyisége a termésátlag hozama közötti pozitív korrelációt.

A hektáronkénti cukorhozam alakulása, a termelők cukorhozam szerinti megoszlása.

A hektáronkénti cukorhozam is pozitív korrelációban van az éves csapadék mennyiségével. Az elért hozamok tendenciája növekvő, ami a termesztett fajtákkal, a technológiai fejlődéssel, a gépek műszaki színvonalának javulásával van szintén összefüggésben.

A 2008. évi kiugróan magas hozam a kedvező évjárárral és a jobb termelők megmaradásával függ össze.

A termelési színvonal (a cukor hozam), többnyire az EU átlagszínvonala körül alakul és ez felveti a versenyképesség kérdését, illetve problémáját.

Sajnos a termelők kisebb hányada tud 10 tonna vagy afeletti hozamot elérni.

Termelők megoszlása gazdálkodási forma szerint.

Szám szerint az egyéni gazdálkodók vannak többségben (52 %), ugyanakkor a területből való részesedésük csupán 18 %.

A társas gazdálkodók aránya kisebb (48 %), ugyanakkor a cukorrépa terület 82 %-án termelnek.

A kvótarépa átvételi ára: EUR/tonna.

A kivetített táblázaton látható a cukorrépa termelők egy tonna kvótarépaért kapott átvételi ára a nemzeti támogatással kiegészítve.

Ezek az összegek többnyire versenyképes árbevételt eredményeznek a többi szántóföldi növényhez viszonyítva, ami az elért hozamok és az eszközölt ráfordítások függvényében igen eltérő gazdálkodási eredményt adnak.

Megállapítható, hogy a nemzeti támogatás nélkül, ami a termés árának mintegy 25 %-a, a jelenlegi viszonyok között gazdaságos és eredményes cukorrépa termelés nem folytatható.

Ez a nemzeti támogatás az EU Bizottságának határozata alapján öt éven keresztül adható, tehát utoljára a 2012. évi termelés után.

Összegezés.

Magyarországon a cukorrépa termesztés 2012 utáni fenntartásához legalább négy feltétel szükséges:

1. Jelentős vízgazdálkodási program (víztározókat, csatornákat, öntöző rendszereket is beleértve) megvalósítása a kaposvári cukorgyár mintegy 50 km-es körzetében,
2. Nagy értékű speciális gépi beruházások, miután a betakarítógépek 2012/2013 évi kampányig elhasználódnak,
3. A cukorgyártó és a cukorrépa termelők között a referencia ár feletti cukorár elérése esetén, a referencia ár feletti bevétel 50-50 % arányú megosztása,
4. Az átvételi ár mintegy 25 %-át kitevő nemzeti támogatás lehetőségének megteremtése és fenntartása.